

สถานการณ์และแนวโน้มทางเศรษฐกิจ

ของ
ประเทศจีน

* รุ่งศักดิ์ สาธุธรรม

ภายหลังการสัณยุกรรมของ เหม่า เจ๋อ ตุง ในปี 2519 ประเทศจีนภายใต้การนำของเติ้ง เสี่ยวผิง ได้ก้าวสู่ยุคแห่งการปฏิรูปทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ครั้งยิ่งใหญ่จนทำให้โลกทั้งโลกจับตามองและส่งผลให้นักธุรกิจจำนวนมากเข้าไปแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

ที่ผ่านมามีการพัฒนาของจีนดำเนินไปภายใต้การปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองขนาดใหญ่ จากพื้นฐานอุดมการณ์และยุทธศาสตร์หลักการพัฒนาเดิมในช่วงหลังการปฏิวัติที่มุ่งเน้นการจัดระบบการกดขี่ขูดรีด การแบ่งแยกชนชั้น การต่อต้านระบบทุนนิยม โดยเน้นการพึ่งพาตนเอง

* หัวหน้าส่วนวิจัยเศรษฐกิจจีนเชื้อฝ่ายวิจัยและวางแผนสินเชื่อ ธนาคารกรุงศรีอยุธยา

ทางเศรษฐกิจ และใช้ระบบเศรษฐกิจที่วางแผนจากส่วนกลางแบบโซเวียตเป็นกลไกการพัฒนามาก่อน นโยบายปฏิรูปปัจจุบันได้หันเหแนวทางมาสู่การมุ่งเน้นสร้างจีนให้ทันสมัย เปิดประเทศรับความเจริญ ยอมรับความสำคัญของกลไกตลาดและบทบาทภาคเอกชน เร่งเพิ่มพลังการผลิตโดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม รวมไปถึงการปรับปรุงโครงสร้างและกลไกทางการเมือง การบริหาร และกฎระเบียบต่าง ๆ เพื่อรองรับแนวทางการพัฒนาดังกล่าว ผลการดำเนินงานที่ผ่านมานับว่าประสบความสำเร็จอย่างสูง โดยที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ ช่วงการปฏิรูปตั้งแต่ปี 2523-2534 มีอัตราเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 9.9 ต่อปี ขณะที่ในช่วงปี 2503-2523 จะมีอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 5-6 ต่อปีเท่านั้น นอกจากนี้ จีนยังประสบความสำเร็จในการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้เพิ่มขึ้นถึง 2 เท่าตัว โดยใช้เวลาเพียง 10 ปี ขณะที่มหาอำนาจสหรัฐฯ ต้องใช้ระยะเวลาถึง 50 ปี และญี่ปุ่น 35 ปี

สำหรับจีนซึ่งเป็นประเทศใหญ่โตและมีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลก จีนกลายเป็นคู่แข่งทางการค้าสำคัญของหลายประเทศ ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งระบายสินค้าแหล่งวัตถุดิบ และเป็นแหล่งลงทุนแหล่งใหม่ที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสนใจ อย่างไรก็ตามจากพื้นฐานการเป็นประเทศสังคมนิยมที่เกิดและเติบโตขึ้นท่ามกลางการต่อสู้ทางอุดมการณ์ แนวทาง และวิธีปฏิบัติที่แตกต่างไปจากประเทศทุนนิยมประชาธิปไตยทั่วไปเป็นอันมาก ดังนั้น วิถีทางการปฏิรูปเศรษฐกิจของจีนแม้โดยภาพรวมจะมีศักยภาพการเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคและสิ่งท้าทายในอนาคตที่ต้องเร่งพิจารณาปรับปรุงแก้ไขโดยเฉพาะปัญหาด้านความพัวพัน และประสิทธิภาพของ บุคลากร องค์กร กลไก และกฎระเบียบที่ต้องปรับให้เอื้อ

อำนวยต่อการดำเนินธุรกิจแนวใหม่ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจสังคม ซึ่งมักเกิดขึ้นควบคู่กับการพัฒนาภายใต้กลไกตลาดระบบทุนนิยมและปัญหาการต่อสู้ด้านแนวทางระหว่างผู้นำกลุ่ม ความคิดเดิมและกลุ่มความคิดใหม่ รวมถึงแรงกดดันจากกลุ่มปัญญาชนที่ทวีเสียง เรียกร้องประชาธิปไตยแบบตะวันตกมากขึ้น ตลอดจนปัญหาความล้นตัวทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติของแนวทางการพัฒนาปัจจุบันที่จีนเรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยม” (Socialist Market Economy) ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อการค้าการลงทุนหรือเป็นสาเหตุที่นำไปสู่ความล้มเหลวทางเศรษฐกิจและความรุนแรงทางการเมืองต่อไปในภายภาคหน้า ประเด็นดังกล่าว นับเป็นสิ่งที่ภาครัฐและนักลงทุนของไทยจำเป็นต้องให้ความสนใจศึกษาวิเคราะห์อย่างใกล้ชิดเนื่องจากนักเศรษฐศาสตร์จากนานาชาติได้คาดหมายว่า จีนจะทวีบทบาทความสำคัญทางเศรษฐกิจในฐานะที่เป็นศูนย์กลางการค้าโลกแห่งใหม่ภายในทศวรรษที่จะถึงนี้

พื้นฐานทางเศรษฐกิจและการเมือง

การพิจารณาสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของจีน จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นฐานและวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจและการเมืองของจีน โดยเฉพาะในช่วงระหว่างที่จีนดำเนินแนวทางการพัฒนาแบบสังคมนิยมในช่วงในสมัยเหมา เจ๋อตง กับช่วงที่จีนเริ่มนโยบายการปฏิรูปประมาณปี พ.ศ. 2521 โดยเปิดเสรีทางเศรษฐกิจและผ่อนคลายทางการเมืองมากขึ้นในยุคเติ้ง เสี่ยว ผิง ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างสำคัญสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ดังมีประเด็นสำคัญดังนี้

● พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ในช่วงก่อนการปฏิรูปเศรษฐกิจปี 2522 จีนใช้ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการวางแผนจากส่วนกลางแบบโซเวียต (Central Planned Economy) โดยที่รัฐเป็นเจ้าของ

ปัจจัยการผลิตทุกอย่างและเป็นผู้กำหนดแผนและเป้าหมายการผลิตภายใต้การขึ้นของพรรคคอมมิวนิสต์ วิชาธุรกิจต่าง ๆ จะขึ้นตรงต่อกลไกรัฐ โดยปราศจากอิสระด้านการบริหารจัดการการผลิต ส่วนการจัดการด้านการเงินของรัฐวิชาธุรกิจและแรงงานในระบบ “หม้อข้าวเหล็ก” (Iron Rice Bowl) โดยที่รัฐจะเป็นผู้รับผิดชอบต้นทุนค่าใช้จ่ายทั้งหมดของวิชาธุรกิจ รวมถึงผลตอบแทนและสวัสดิการแรงงานในลักษณะที่คำนึงถึงความเท่าเทียมกันมากกว่าการพิจารณาด้านประสิทธิภาพและคุณภาพของผลงาน ขณะเดียวกันวิชาธุรกิจมีหน้าที่ต้องจัดส่งรายได้ทั้งหมดให้แก่รัฐ นอกจากนี้ ยังปฏิเสธการใช้สิ่งจูงใจทางวัตถุและผลกำไร เพื่อกระตุ้นพลังการผลิต โดยถือเป็นวิธีการของระบบทุนนิยมที่นำไปสู่ปัญหาชนชั้นในสังคม ตลอดทั้งจีนยังยึดถือนโยบายการพึ่งพาตนเองอย่างสุดขีด โดยปฏิเสธการพึ่งพาเงินทุน เทคโนโลยีและการติดต่อค้าขายกับภายนอก ทำให้จีนตกอยู่ในสภาพความตกต่ำทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ขณะที่การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็อยู่ในสภาพล้าหลัง ต่อมาเมื่อเติ้ง เสี่ยว ผิง ขึ้นครองอำนาจทางการเมือง เปิดศักราชแห่งการปฏิรูประบบเศรษฐกิจภายใต้นโยบายสี่ทันสมัย นับตั้งแต่ปี 2522 โดยมุ่งปรับปรุงประเทศ 4 ด้าน คือ การเกษตร อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการป้องกันประเทศ สำหรับระบบเศรษฐกิจจีนในระยะนี้เป็นไปในลักษณะที่จีนเรียกว่า “ระบบเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยม” โดยสาระสำคัญหลักเป็นระบบที่เพิ่มระดับการกระจายอำนาจ (Decentralization) การใช้กลไกตลาด (Marketization) และการเสริมบทบาทภาคเอกชน (Privatization) ให้มากยิ่งขึ้น ภายในภาคเศรษฐกิจสังคมนิยมเดิม โดยมีประเด็นเปลี่ยน

แปลงที่สำคัญ ได้แก่

(1) การกระจายอำนาจแก่รัฐวิชาธุรกิจของรัฐให้มีอิสระมากขึ้นในการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิตและผลักดันให้รับผิดชอบ ต่อการจัดการผลกำไรและขาดทุนของตนเองมากขึ้น

(2) ยกเลิกระบบ “หม้อข้าวเหล็ก” พร้อมทั้งให้มีระบบสิ่งจูงใจ ด้านรายได้และโบนัสสำหรับผลงานที่ต่างกัน ดังนั้น แรงงานที่ไม่มีประสิทธิภาพอาจถูกปลดจากงานได้ แทนที่จะเป็นการจ้างงานตลอดชีพเช่นเดิม

(3) การเปิดโอกาสให้มิวิชาธุรกิจที่เอกชนหรือปัจเจกบุคคลเป็นเจ้าของ¹ แต่ยังถือว่าภาควิชาธุรกิจส่วนรวม ซึ่งประกอบด้วย วิชาธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของ (State Owned Enterprise) วิชาธุรกิจที่สหกรณ์ของรัฐเป็นเจ้าของ (Collective Owned Enterprises) ยังเป็นภาคการผลิตหลักของระบบสังคมนิยมจีน

(4) การนำกลไกตลาดมาใช้มากขึ้น โดยจำกัดรายการสินค้าที่รัฐเป็นผู้กำหนดราคาทั้งหมดให้เหลือน้อยลง²

(5) เปิดประเทศรับการลงทุนและขยายการค้ากับต่างประเทศ แก้ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนและเงินตราต่างประเทศ ตลอดจนรองรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และ

(6) เร่งพัฒนาอุตสาหกรรมและปรับปรุงภาคเกษตรกรรมให้ทันสมัย

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการเปิดเสรีและผ่อนคลายทางเศรษฐกิจอย่างขนานใหญ่ แต่เศรษฐกิจจีนปัจจุบันยังถือเป็นระบบที่เน้นการควบคุมจากส่วนกลาง เนื่องจากบทบาทธุรกิจเอกชนยังมีสัดส่วนจำกัด โดยครอบคลุมแรงงานเพียงประมาณ 25 ล้านคน หรือ 3 % ของประชากรจีนทั้งหมด ขณะที่การ

¹ สำหรับรูปแบบวิชาธุรกิจใหม่ที่เพิ่มขึ้นมี 3 ลักษณะได้แก่ (1) วิชาธุรกิจส่วนตัว (Individual Enterprise) (2) วิชาธุรกิจเอกชน (Private-Enterprise) (3) วิชาธุรกิจหุ้นส่วน (Joint-Stick Enterprise) โดยวิชาธุรกิจรูปแบบใหม่มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 13 ล้านหน่วย มีแรงงานที่เกี่ยวข้องประมาณ 25 ล้านคน

² รูปแบบการกำหนดราคามี 4 ลักษณะ ได้แก่ (1) ราคารัฐ (State Prices) (2) ราคาคลอยตัว (Floating Prices) (3) ราคาตามข้อตกลง (Negotiated Prices) และ (4) ราคาตลาด

ใช้กลไกราคาในตลาดยังมีสัดส่วนน้อย เนื่องจากรายการสินค้าที่รัฐเข้าไปแทรกแซงยังมีจำนวนมาก ตลอดทั้งรัฐธรรมนูญจีนปัจจุบันยังระบุไว้ชัดเจนว่า ธุรกิจเอกชนถือเป็นส่วนเสริมสำหรับระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมโดยที่ภาครัฐยังเป็นกลไกหลักในการดำเนินธุรกิจ” และยังมีข้อกำหนดที่แสดงเนื้อแท้ของระบบสังคมนิยมจีนว่า **“รัฐสังคมนิยม คือผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทุกอย่าง”** และ “เป็นเจ้าของที่ดินในเขตเมือง ขณะที่ที่ดินเขตชนบทและชนานเมือง จะมีบางส่วนเท่านั้นที่สหกรณ์ของรัฐ (Collectives) เป็นเจ้าของนอกเหนือจากพื้นที่ส่วนใหญ่ที่เป็นของรัฐ” ดังนั้น ประชาชนหรือบุคคลใด ๆ ย่อมไม่สามารถได้กรรมสิทธิ์ นอกจากสิทธิในการใช้ประโยชน์เท่านั้น โดยรัฐสามารถจะเรียกคืนเมื่อใดก็ได้

● **พื้นฐานทางการเมือง ให้ระบบรวบอำนาจเบ็ดเสร็จ (Totalitarian State)** คือ พรรคคอมมิวนิสต์เป็นองค์กรสูงสุดในการชี้นำทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และมีที่มาจากการเลือกสรรภายในพรรค โดยประชาชนทั่วไปไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมกลั่นกรอง ระบบการบริหารมีลักษณะรวมศูนย์ที่ส่วนกลาง โดยรัฐบาลกลางซึ่งแต่งตั้งโดยพรรคคอมมิวนิสต์เป็นกลไกบริหารราชการ ภายใต้การชี้นำของพรรค ขณะที่ในระดับภูมิภาคและท้องถิ่นก็มีองค์กรสาขาของพรรคคอยกำกับดูแลฝ่ายบริหารโดยตลอด แต่ภายหลังการกำหนดนโยบาย 4 ทันสมัย จึงได้มีการปฏิรูปการเมืองการปกครองให้ดีขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นการจัดลัทธิบูชา ผู้นำที่เคยเป็นมาในสมัยเหมา เจ๋อตุง โดยลดบทบาทผู้นำลงเหลือเพียงหน้าที่ในการกระตุ้นและชี้แนะแนวทางขณะเดียวกันก็ดำเนินการลดบทบาทพรรคคอมมิวนิสต์ทางด้านการบริหารจากเดิมที่พรรคและสมาชิกพรรคมักเข้าไปก้าวก่ายปฏิบัติงานของรัฐในทุกระดับให้เหลือเพียงบทบาทด้าน

การกำหนดนโยบายรวม สนับสนุนการกระจายอำนาจไปสู่ภูมิภาค ท้องถิ่นและรัฐวิสาหกิจมากขึ้น ให้สามารถเป็นผู้กำหนดนโยบาย แนวทางและวิธีการขึ้นปฏิบัติของตนเองได้ และเพิ่มบรรยากาศการเป็นประชาธิปไตย โดย **“สมัชชาประชาชน” (people’s Congress)** ที่มาจากการเลือกตั้งประชาชน เพื่อสอดส่องและชี้แนะการปฏิบัติงานภาครัฐ ทั้งยังเป็นกลไกทบทวนอำนาจกับพรรคคอมมิวนิสต์ในระดับหนึ่งและจีนยังมุ่งเน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพกลไกการบริหารและการเมือง โดยเพิ่มสัดส่วนคนรุ่นใหม่และผู้มีการศึกษาสูงในพรรคคอมมิวนิสต์และฝ่ายบริหารทุกระดับ รวมถึงการปฏิรูประบบกฎหมายที่เคยยกเลิกมากกว่า 20 ปีกลับมาใช้ใหม่

อย่างไรก็ตาม แม้การเมืองการบริหารของจีนจะมีการพัฒนาขึ้น แต่ยังไม่ทันกับการปฏิรูปเศรษฐกิจที่มีความก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว จนอาจกระทบถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาความมั่นคงทางการเมือง อันเนื่องจากการต่อสู้ระหว่างกลุ่มผู้นำแนวทางเก่า และกลุ่มผู้นำในสายปฏิรูป และกลุ่มพลังประชาชนที่เรียกร้องประชาธิปไตย ปัญหา ระบบที่ยังคงยึดติดกับตัวผู้นำและการสืบทอดทายาททางการเมือง รวมถึงปัญหาด้านการพัฒนาองค์กร และกฎหมายที่ทำให้ล่าช้าไม่ทันกับความต้องการทางเศรษฐกิจ

ความมหัสจรรย์ทางเศรษฐกิจหลังการปฏิรูป

นับแต่จีนดำเนินนโยบายเปิดประเทศและนำกลไกระบบเศรษฐกิจตลาดมาใช้ตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจมีอัตราโดยเฉลี่ยสูงถึง 9.5 % ต่อปี ปริมาณการค้าในตลาดโลกเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าตัวใกล้เคียงกับอัตราเพิ่มของรายได้ประชากร ตลอดทั้งยังมีชนชั้นกลาง พ้อค่า และนักธุรกิจเอกชนเป็นชนชั้นใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม อย่างไรก็ตาม แม้อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจจะมีอัตราสูง แต่ลักษณะการเติบโตอยู่ภายใต้วงจรที่

เรียกว่า “Boom and Bust Cycle” โดยช่วงการเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูงอย่างร้อนแรง (Over-heat) จะเกิดขึ้นสลับกับสภาวะชะงักงันหรือการถดถอยทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ดังที่ปรากฏในช่วงปี 2522-2523, 2527-2528 2531 และ 2532 อันเนื่องมาจากกลไกทางเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของจีนยังขาดความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ขณะเดียวกันกลไกการควบคุมเศรษฐกิจจะดับมโหฬาร ก็ยังด้อยประสิทธิภาพและอ่อนประสพการณ์อย่างยิ่ง

สำหรับผลสำเร็จของจีน มีประเด็นสรุปสำคัญแต่ละด้าน ดังนี้

- เงินทุนจากต่างชาติเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี 2522-34 มีการอนุมัติสัญญาการลงทุนจากต่างชาติถึง 4 หมื่นโครงการ มูลค่า 52 พันล้านดอลลาร์ แต่ในปี 2535 การอนุมัติโครงการดังกล่าวมีจำนวนถึงเกือบ 5 หมื่นโครงการ มูลค่า 57.4 พันล้านดอลลาร์ ซึ่งนับว่ามากกว่ายอดรวมตลอด 13 ปีที่ผ่านมา และล่าสุดสำนักงานตรวจสอบบัญชีพีดี มาร์วิก แห่งลอนดอนรายงานว่า ในปี 2536 จีนกลายเป็นประเทศที่กวาดเงินลงทุนต่างประเทศไปถึง 1 ใน 10 ของมูลค่าทั่วโลก คิดเป็นอันดับรองจากสหรัฐเท่านั้น (เลื่อนจากอันดับ 6 ในปี 2535) โครงการต่างชาติที่เข้ามาลงทุนก็มีลักษณะที่เป็น Technology Intensive เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตลอดทั้งรัฐบาลยังเปิดโอกาสให้ต่างชาติเข้ามาลงทุนในสาขาที่เคยต้องห้ามมากขึ้น ทั้งนี้การลงทุนต่างประเทศมักจะกระจุกตัวบริเวณ 3 ภูมิภาคหลัก ได้แก่ พื้นที่ภาคใต้ประกอบด้วย กวางตุ้ง (Guangdong) ฟูเจี้ยน (Fujian) ไหล่หนาน (Hainan) พื้นที่ภาคกลางซึ่งมีเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) เป็นศูนย์กลางและบริเวณอ่าวโบไฮ เงินทุนต่างชาติจำนวนมหาศาลดังกล่าวก่อให้เกิดผลประโยชน์ในด้านการเสริมขีดความสามารถทางการเงินและเพิ่มรายได้ในรูปเงินตรา

ต่างประเทศจากการส่งออก เนื่องจากเงินทุนส่วนใหญ่ที่เข้าไปสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก ซึ่งส่งผลทั้งการยกระดับเทคโนโลยีทางอุตสาหกรรมอย่างสำคัญด้วย

- ภาคการค้าต่างประเทศกลายเป็นกลไกขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยช่วงปีแรกของการปฏิรูปในปี 2521 จีนมีมูลค่าการค้ารวมเพียง 2 หมื่นล้านดอลลาร์ ต่อมาในปี 2535 มูลค่าได้เพิ่มขึ้นเป็น 1.66 แสนล้านดอลลาร์ หรือเพิ่มขึ้นกว่า 8 เท่าตัว ในช่วง 15 ปี และมีฐานะเป็นผู้ค้ารายใหญ่อันดับที่ 11 ของโลกในขณะนี้ จากเดิมในปี 2521 อยู่ในอันดับที่ 35 คู่ค้าสำคัญของจีน คือ ฮองกง ญี่ปุ่น และ สหรัฐฯ โดยมีมูลค่ารวมกันถึง 60% ของมูลค่าการค้ารวม ทั้งนี้ในแง่การส่งออก พบว่ามูลค่าการส่งออกส่วนใหญ่มาจากกิจการที่เป็นการลงทุนของต่างชาติถึง 1 ใน 5 ขณะที่สัดส่วนสินค้าออกจากภาคอุตสาหกรรมต่อสินค้าออกทั้งหมด มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากเดิม 42% ในปี 2518 เป็น 76% ในปี 2534 และปริมาณการส่งออกไปในช่วง 14 ปีหลังการปฏิรูปได้เพิ่มขึ้นกว่า 600% แต่การส่งออกยังพึ่งพาตลาดหลักเพียงไม่กี่แห่ง โดยในปี 2535 ตลาดฮองกง ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ มีมูลค่ารวมกันถึง 68% ของทั้งหมด ในด้านการนำเข้าส่วนใหญ่มุ่งเน้นทางด้านสินค้าทุน เทคโนโลยี และเครื่องจักร อุปกรณ์เพื่อการรับอุตสาหกรรมในช่วง 6 ปี ตั้งแต่ปี 2527 ถึง 2534 มูลค่าสินค้านำเข้าของจีนเพิ่มขึ้นถึง 5 เท่าตัว โดยรัฐจะพยายามเน้นนโยบายจำกัดการนำเข้าเพื่อรักษาดุลการค้าอย่างเข้มงวด ตลาดนำเข้าสำคัญ ได้แก่ ฮองกง ญี่ปุ่น EC และสหรัฐฯ โดยมีมูลค่ารวมกันถึง 65% ของมูลค่านำเข้า นับแต่ปี 2521 เป็นต้นมา จีนตกอยู่ในฐานะขาดดุลการค้าเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการเร่งรัดนำเข้าสินค้าทุนเพื่อปรับโครงสร้างการผลิต แต่ในช่วงหลังปี 2531 จีนเริ่มได้เปรียบ

ตุลการคำ เนื่องจากความสำเร็จของนโยบายการผลิตเพื่อส่งออก โดยเฉพาะจากการที่เงินกลายเป็นฐานการผลิตเพื่อส่งออกของฮ่องกง

● การปฏิรูปอุตสาหกรรมในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา (2521-2535) ทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวในอัตราเฉลี่ย 10 % ต่อปี โดยในปี 2535 มีการขยายตัวสูงถึง 20.8 % มูลค่ารวม 184 พันล้านดอลลาร์ เปรียบเทียบกับปี 2521 ซึ่งมีมูลค่าเพียง 71 พันล้านดอลลาร์ กลยุทธ์หลักที่นำไปสู่ความสำเร็จ มาจากการปรับปรุงรัฐวิสาหกิจ โดยผลักดันให้สหกรณ์ของรัฐและวิสาหกิจเอกชนมีบทบาทเพิ่มขึ้นจากเดิมก่อนการปฏิรูปปี 2521 กลไกการผลิตมีเฉพาะรัฐวิสาหกิจและสหกรณ์ของรัฐ โดยมีส่วนแบ่งในผลผลิตอุตสาหกรรมประมาณร้อยละ 77.6 : 22.4 แต่ในปี 2533 สัดส่วนเปลี่ยนไปเป็น รัฐวิสาหกิจ : สหกรณ์ของรัฐ : วิสาหกิจเอกชน เท่ากับ 54.6 : 35.6 : 6 : 9.8 ซึ่งสะท้อนถึงความสำเร็จในการส่งเสริมบทบาทของกลไกที่ไม่ใช่ภาครัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรม นอกจากนี้ ยังมีการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้แก่รัฐวิสาหกิจ ในด้านการบริหารเงินทุนและผลกำไร การจ้างงาน และการจัดการด้านการผลิตและตลาดมากขึ้น รวมทั้งการลดจำนวนผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ถูกควบคุมโดยส่วนกลางจาก 127 เหลือเพียง 60 รายการ

● การค้าในประเทศ-ตลาดเป็นของผู้บริโภค สภาพความขาดแคลนสินค้าอุปโภคที่เคยเป็นมาก่อนการปฏิรูปฟื้นตัวขึ้นในปี 2534 การค้าปลีกทั่วประเทศมีมูลค่า 174 พันล้านดอลลาร์ ซึ่งเป็นมูลค่าที่เพิ่มขึ้นจากปี 2521 ถึง 6 เท่าตัว นอกจากนี้ ปริมาณสินค้าคงทน เช่น อุปกรณ์ไฟฟ้า ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ และผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่จำเป็นก็มีมากขึ้นในตลาด ขณะที่รูปแบบการบริโภคของประชาชนเริ่มเปลี่ยนแปลง โดยหันมาบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น ทั้งนี้ ปัจจัยความสำเร็จขึ้นอยู่กับมาตรการปฏิรูประบบ

ตลาด โครงสร้างราคาและการเสริมบทบาทภาคเอกชน อาทิ การปรับปรุงระบบกระจายสินค้าใหม่ โดยหน่วยธุรกิจเอกชน (Private) และสหกรณ์ของรัฐ (Collectives) เข้ามามีบทบาทในช่องทางการค้าส่งและค้าปลีกมากขึ้น ส่งผลให้ในช่วงปี 2521-2533 ระดับราคาสินค้าเกษตร อุตสาหกรรมพื้นฐาน และอุตสาหกรรมบริการเพิ่มขึ้นอย่างเด่นชัด อาทิ ราคาธัญพืชเพิ่มขึ้น 130 % ผลิตภัณฑ์เหมืองแร่เพิ่มขึ้น 104 % ค่าระวางสินค้าเพิ่มขึ้น 100 %

● การพัฒนาภาคเกษตรสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในนโยบายปฏิรูป ที่มุ่งเพิ่มผลผลิตให้ได้ 4-5 % ต่อปี โดยจากปี 2521 ถึง 2535 ผลผลิตภาคเกษตรขยายตัว 5.8 % ต่อปี โดยเฉพาะผลิตผลธัญพืชที่เคยขาดแคลนกลับพลิกตัวมาอยู่ในระดับที่พอเพียง นอกจากนี้ มูลค่าผลผลิตภาคชนบทโดยรวมยังมาจากวิสาหกิจชุมชน (Township Enterprises) และธุรกิจนอกภาคเกษตรมีส่วนแบ่งถึง 55 % ของมูลค่าผลผลิตภาคชนบท นับเป็นสัดส่วนที่สูงกว่าผลิตผลการเกษตรโดยตรง ขณะที่รายได้ต่อหัวของชาวนาเพิ่มขึ้นจาก 25 ดอลลาร์ในปี 2521 เป็น 132 ดอลลาร์ในปี 2534 พื้นที่ชนบทมีการพัฒนาสู่ความเป็นเมืองเพิ่มขึ้น โดยที่จำนวนวิสาหกิจระดับชุมชน วิสาหกิจที่ดำเนินการโดยหมู่บ้านและวิสาหกิจกรรมส่วนตัว จากที่เคยมีจำนวนเพียงหลักหมื่นหน่วยในช่วงปี 2521 ได้เพิ่มขึ้นเป็น 18.6 ล้านหน่วยในปี 2534 มีประชาชนเข้าร่วมเพิ่มขึ้นจากเดิมเพียง 1 แสนคนเป็นถึง 93 ล้านคน สำหรับปัจจัยความสำเร็จมาจากการยกเลิกระบบคอมมูนและระบบการผลิตเดิมที่ชาวนาเป็นเพียงลูกจ้างของรัฐ มาสู่ระบบที่ชาวนามีอิสระในการผลิตภายใต้ระบบราคาที่จูงใจมากขึ้น ตลอดทั้งการสนับสนุนให้เกิดรูปแบบการถือครองธุรกิจใหม่ๆ ซึ่งภาคเอกชนและกลุ่มประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทมากขึ้นทดแทนภาครัฐที่ลดบทบาทการดำเนิน

งานโดยตรงอย่างต่อเนื่อง

- การปฏิรูประบบการเงินการธนาคารเริ่มปรากฏผลเด่นชัดขึ้นในช่วงตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา โดยปริมาณเงินฝากธนาคารในช่วง 2534 มีปริมาณเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่าตัว ปริมาณสินเชื่อในประเทศขยายเพิ่มขึ้น 2.6 เท่า และปริมาณเงินในระบบขยายเพิ่มกว่า 2 เท่าตัว ด้านตลาดการค้าที่ผ่านมามีตั้งแต่ปี 2532 ขยายตัวเฉลี่ยปีละประมาณ 8-9% นอกจากนี้รัฐบาลจีนยังได้ประกาศลดค่าเงินหยวนอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดช่องว่างอัตราแลกเปลี่ยนของทางการและอัตราแลกเปลี่ยนในตลาดมืด ทั้งนี้ ผลการปฏิรูปทำให้การจัดตั้งธนาคารชาติเป็นกลไกควบคุมเศรษฐกิจมหภาค เกิดระบบการแข่งขันในธุรกิจธนาคาร สร้างระบบบริหารจัดการสินเชื่อและมีการสถาปนาตลาดทุนขึ้นในประเทศจีน 2 แห่งที่เซี่ยงไฮ้และเซินเจิ้น อย่างไรก็ตามการปฏิรูประบบการเงินยังมีปัญหาอุปสรรคหลายประการ อาทิ ธนาคารยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของส่วนราชการ กฎระเบียบด้านการเงินยังขาดความชัดเจนและเปลี่ยนแปลงบ่อย สภาพความนิยมหุ้นหรือพันธบัตร ทำให้มีบริษัทจำนวนมากออกหุ้นหรือพันธบัตร โดยไม่สอดคล้องกับแผนหรือความสามารถในการจ่ายเงิน ตลอดจนจีนยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความชำนาญด้านตลาดหุ้นและระบบหุ้นส่วนอย่างมาก

- โครงสร้างและบริการพื้นฐานยังขาดแคลน เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นไปในอัตราสูง ขณะที่บริการพื้นฐานเดิมมีความล้าหลังมาก ปัจจุบันแม้จีนจะมีทางรถยนต์ยาวถึง 1 ล้านกม. แต่กว่าครึ่งมีสภาพเป็นถนนดิน ส่วนถนนถาวรก็มีสภาพไม่ดีนัก ขณะที่ถนนมาตรฐานสูงและซูเปอร์ไฮเวย์จะกระจุกตัวเฉพาะบริเวณชายฝั่งทะเลเท่านั้น ระบบคมนาคมหลักของจีน คือ รถไฟ แต่สภาพราง ระบบสัญญาณ และการบริการยังล้าสมัย ด้านระบบสื่อสารโทรคมนาคมโดยเฉพาะ

โทรศัพท์และโทรสารยังขาดแคลนล้ำสมัย

- การปรับปรุงโครงสร้างการจ้างงานและสิ่งจูงใจมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพแรงงานจีน และมีผลอย่างสำคัญที่ให้อินจีนมีข้อได้เปรียบในแง่การลงทุนต่างประเทศ เนื่องจากค่าแรงยังไม่สูงนัก ขณะที่บุคลากรทางเทคนิคก็มีจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งชั้นสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่มอาเซียน ทั้งนี้ มาตรการที่นำมาใช้ในการปฏิรูป ได้แก่ การลดบทบาทการจ้างงานของรัฐเสริมบทบาทเอกชน โดยปี 2522 รัฐวิสาหกิจรองรับการจ้างงานถึง 56.9% แต่ในปี 2534 สัดส่วนดังกล่าวลดลงเหลือ 41.4% โดยที่การจ้างงานจากวิสาหกิจของท้องถิ่นและเอกชนมีสัดส่วนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามจีนยังประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการธุรกิจสมัยใหม่ แม้จีนจะมีแรงงานทางเทคนิคจำนวนมากและราคาถูก แต่เนื่องจากวิทยาการและประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจในระบบตลาดยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นการพัฒนาทำให้จีนขาดแคลนบุคลากรด้านการบริหารจัดการ การตลาด กฎหมายการเงินและการบัญชีเป็นจำนวนมาก จนเป็นอุปสรรคสำคัญ สำหรับนักลงทุนต่างชาติอีกประการหนึ่ง

เครื่องจักรเศรษฐกิจกำลังร้อนจัด

- ภายหลังจากสภาพโอเวอร์ฮีตที่เกิดขึ้นในปี 2531 และจบลงด้วยสภาพถดถอยอย่างรุนแรง จนกระทั่งเศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวขึ้นเป็นปกติในช่วงเวลาอีก 3 ปีต่อมา ปัจจุบันวงจรดังกล่าว (Boom and Bust Cycle) เริ่มส่อเค้าจะเกิดแก๊วขึ้นอีก โดยมีสัญญาณบอเหตุที่สำคัญจากอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงเกินไป โดยในปี 2536 มีอัตราประมาณ 13% เทียบกับอัตรา 12.8% ของปี 2535 ขณะที่ผลผลิตภาคอุตสาหกรรมก็เพิ่มขึ้นจากปีก่อนประมาณ 27% ซึ่งเป็นอัตราสูงสุดในรอบ 4 ปี สภาพการเงินเพื่อขณะนี้เป็นอย่างรุนแรง โดยใน

เขตเมืองมีอัตราสูงถึง 19 % และในชนบท 11.4 % การลงทุนในประเทศอัตราสูงขึ้นจากปีก่อนถึง 50 % เป็นปัจจัยสำคัญของการขยายตัว โดยในจำนวนนี้เป็นการลงทุนจากภาครัฐถึง 70 % และกว่าครึ่งหนึ่งของเงินลงทุนต่างประเทศกระจุกตัวในด้าน อสังหาริมทรัพย์ การลงทุนมักกระจุกตัวบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเริ่มประสบปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบ พลังงาน และระบบบริการพื้นฐาน ขณะที่พื้นที่ตอนในยังต้องการการลงทุนอยู่มาก ตลอดทั้งช่องว่างระหว่างเมืองและชนบทยังปรากฏเด่นชัดขึ้น โดยอัตราขยายตัวรายได้ต่อหัวในเมืองเพิ่มขึ้น 27 % ขณะที่ชนบทเพิ่มขึ้น 15 % แต่ก็ถือว่ารายได้ประชาชนโดยรวมยังขยายตัวในอัตราสูงกว่าภาวะเงินเฟ้อ

● สาเหตุสำคัญของการเติบโตอย่างผิดปกติเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่

- ความด้อยประสิทธิภาพของรัฐบาลและการลงทุนอย่างไร้ทิศทาง ปัจจุบันรัฐบาลกิจจำนวนมากตกอยู่ในสภาพขาดทุนสะสมจนรัฐบาลต้องเข้าไปแบกรับภาระหนี้สินปริมาณมหาศาล ผสมกับการที่สถาบันการเงินต่าง ๆ มีการจัดสรรเงินลงทุนแก่ภูมิภาค ท้องถิ่น และรัฐบาลกิจในด้านทรัพย์สินคงที่ (Fixed Property) เป็นจำนวนมาก จนทำให้ปริมาณเงินในระบบไม่เพียงพอรองรับความต้องการในภาคเกษตร และทำให้รัฐต้องจัดพิมพ์ธนบัตรเพิ่มขึ้นจนนำไปสู่ปัญหาการขยายตัวของปริมาณเงินและเงินเฟ้อในอัตราสูง

- กลไกทางการเงินไม่มีประสิทธิภาพ ปัจจุบันธนาคารของรัฐจะมีสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร (Non-Bank Financial Institution- FBFI) ของตนเอง ซึ่งธนาคารมักใช้เป็นแหล่งในการหารายได้ที่ไม่ถูกต้องด้วยการจัดสรรเงินทุนผ่านกลไกนี้สำหรับโครงการในลักษณะเก็งกำไรและโครงการอสังหาริมทรัพย์ โดยได้รับผลตอบแทนดีกว่าเงินกู้ตามปกติ

ที่มีอัตราคงที่ประมาณ 10 % (NBFT ให้อัตรา 20-30 % และจ่ายให้ธนาคารในอัตราไม่เกิน 15 %) ซึ่งเงินจำนวนนี้ทั้งระบบคาดว่าจะมีปริมาณถึง 30 % เป็นเหตุให้โครงการลงทุนที่ผ่านมามากเป็นโครงการลงทุนเก็งกำไรระยะสั้น และโครงการฟุ่มเฟือย เช่น ในที่- คลับ โรงแรม สนามแข่งรถ และสนามกอล์ฟ เป็นต้น นอกจากนี้ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่นิยมฝากเงินกับธนาคารในประเทศ เนื่องจากอัตราดอกเบี้ยต่ำเมื่อเทียบกับเงินเฟ้อ ทำให้ระบบธนาคารขาดแคลนเงินสดอย่างมาก ตลอดทั้งธนาคารหลายแห่งได้ปล่อยสินเชื่อเกินกว่าเงินฝากในอัตราสูงถึง 50 %

- ผู้บริหารระดับมณฑลและท้องถิ่นมักดำเนินโครงการและระดมทุนตามใจชอบโดยการกู้เงินผ่านธนาคารสาขาที่อยู่ภายใต้การควบคุมของตนเอง รวมถึงการออกตราสารหนี้

● ผลกระทบที่สำคัญ ได้แก่

- การลงทุนต่างประเทศเริ่มสั้นคลอน นักลงทุนต่างชาติที่ต้องกู้เงินตราต่างประเทศมาดำเนินการและนำเข้าเครื่องจักรอุปกรณ์สำหรับการผลิตเพื่อขยายในจีน (เป็นเงินหยวน) จะได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุดในสภาพที่เงินหยวนอ่อนตัว เนื่องจากทำให้ต้นทุนสูงขึ้น ส่วนการร่วมลงทุนระหว่างต่างชาติ และคนจีนซึ่งกำหนดให้ใช้อัตราแลกเปลี่ยนทางการเป็นพื้นฐานการกำหนดปริมาณเงินลงทุนนั้น นักลงทุนต่างชาติจะเกิดความเสียเปรียบผู้ร่วมทุนท้องถิ่นซึ่งเข้ามาร่วมทุนโดยใช้เงินหยวนเป็นอันมาก เนื่องจากในสภาพเงินเฟ้อสูงค่าเงินหยวนตามอัตราแลกเปลี่ยนของรัฐบาลจะสูงกว่าในตลาดมืดถึง 2 เท่าตัว ดังนั้นการลงทุนต่างประเทศซึ่งในปีที่ผ่านมาการขยายตัวถึง 167 % และสัญญาการลงทุนซึ่งเพิ่มขึ้นถึง 347 % จากช่วงเดียวกันของปี 2535 จะได้รับผลกระทบทำให้นักลงทุนรายใหม่ถดถอย

- ค่าเงินอ่อนตัวลงทำให้การส่งออกเพิ่มขึ้น

แต่ไม่อาจชดเชยมูลค่าการนำเข้าและการชำระคืนหนี้ต่างประเทศที่เพิ่มขึ้นในอัตราสูงกว่า ในปีที่ผ่านมาดุลการค้าของจีนขาดดุล เป็นครั้งแรกในรอบ 3 ปี เนื่องจากความต้องการสินค้าทุนและวัตถุดิบขยายตัวตามการลงทุน ขณะที่การจ่ายคืนหนี้เงินกู้ของจีน (ประมาณ 70 พันล้านดอลลาร์) ก็ะแพงยิ่งขึ้นในรูปเงินหยวน ทั้งนี้สถาบันวิจัยในมูระได้คาดการณ์ว่าดุลการค้าจีนจะขาดดุลประมาณ 1.6 พันล้านดอลลาร์ในปี 2536

- เงินทุนของจีนเริ่มไหลออกนอกประเทศ หากเปรียบเทียบแนวโน้มการพัฒนาของหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และไต้หวัน ที่ประสบผลสำเร็จด้วยการเร่งรัดการส่งออกและควบคุมการไหลออกของเงินทุน ปัจจุบันสถานการณ์ในจีนกลับเป็นไปในทิศทางตรงข้าม เนื่องจากรัฐบาลไม่สามารถควบคุมการรั่วไหลของเงินทุนออกนอกประเทศได้ โดยคาดว่าปีที่ผ่านมาจีนมีเงินทุนระยะยาวไหลออกนอกประเทศประมาณ 17 พันล้านดอลลาร์ เงินทุนระยะสั้นไหลไปยังต่างประเทศกว่า 28 พันล้านดอลลาร์

- การลงทุนทางการเงินของต่างชาติในจีนเริ่มมีอัตราเสี่ยงสูง เนื่องจากเกิดกรณีที่สถาบันทั้งทางธุรกิจและการเงินของจีนหลายแห่งไม่ชำระหนี้สินดอกเบี้ยตามเงื่อนไขสัญญาจำนวนมากมายรวมถึงธนาคารขนาดใหญ่ในจีนบางแห่งด้วย

- นโยบายและมาตรการในการแก้ไขปัญหา ปัจจุบันมีศูนย์รวมอยู่ที่รองนายกรัฐมนตรี หงยี่ ซึ่งขณะนี้ได้รับมอบให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการธนาคารชาติจีน (PBOC) และได้ดำเนินงานที่สำคัญคือ

- ประกาศเป้าหมายในการควบคุมสภาวะเศรษฐกิจของปี 2536 นี้ ให้ขยายตัวในอัตราไม่เกิน 12 % อัตราเงินเฟ้ออยู่ในช่วง 10-20 % การขยายตัวของปริมาณเงินในระบบลดลงเหลือ 15-17 % ลดการใช้จ่ายภาครัฐบาลลง 20 % และบังคับให้ธนาคาร

ของรัฐเรียกคืนเงินกู้ที่ปล่อยกู้โดยมิชอบแก่การลงทุน โครงการเก็งกำไรจำนวน 17.5 พันล้านดอลลาร์ให้แล้วเสร็จในเดือนสิงหาคม แต่จนถึงสิ้นปีรัฐบาลจีนยังไม่ประสบความสำเร็จในการครอบคลุมการเติบโตและอัตราภาวะเงินเฟ้อได้

- ดำเนินมาตรการดูดซับปริมาณเงินในตลาดเข้าสู่ระบบธนาคาร โดยประกาศเพิ่มอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และเงินฝากแล้วรวม 2 ครั้ง แต่ผลที่ผ่านมาอัตราดอกเบี้ยจริงยังคงต่ำกว่าเงินเฟ้อ ดังนั้นอาจเป็นไปได้ที่รัฐบาลจะประกาศเพิ่มอัตราดอกเบี้ยระลอกใหม่ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อธุรกิจที่เคยอยู่รอดโดยอาศัยเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากธนาคารของรัฐ

- ออกคำสั่งห้ามมิให้ธนาคารของรัฐปล่อยเงินกู้แก่ธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์และสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร อาจทำให้ธุรกิจนี้หันไปพึ่งพาเงินลงทุนจากสถาบันการเงินต่างชาติมากขึ้น

- ผลักดันให้เงินทุนไหลไปสู่ภาคการลงทุนที่ตอบสนองการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยเฉพาะการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานด้านการสื่อสารคมนาคมขนส่ง การพลังงานและการพัฒนาเทคโนโลยี และปรับทิศทางการพัฒนาให้หันเหจากกระจุกตัวในบริเวณพื้นที่ทันสมัยชายฝั่งทะเลไปสู่พื้นที่ตอนในที่ยังมีความล้าหลังอีกมาก

- เร่งรัดการปฏิรูประบบการเงินการธนาคาร ให้มีประสิทธิภาพ ปราศจากการคอร์รัปชัน โดยมีการใช้มาตรการรุนแรงในการขจัดผู้ที่คอร์รัปชัน ตัดช่องทางทำกินของเจ้าหน้าที่ธนาคารรัฐ โดยยกเลิกเครือข่ายความสัมพันธ์กับสถาบันการเงินที่ไม่ใช่ธนาคาร (NBFIs) ที่เคยใช้เป็นช่องทางทำมาหากินโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เสริมบทบาทธนาคารชาติให้เป็นองค์กรกลางที่มีอำนาจเข้มแข็งยิ่งขึ้นโดยจะมีการออกกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับระบบธนาคารโดยเฉพาะ

การเมืองจีนในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อเปลี่ยนแปลงผู้นำ

● การเมืองคือกลไกสำคัญในการชี้นำทิศทางและขับเคลื่อนพลังเศรษฐกิจของประเทศ พื้นฐานวัฒนธรรมทางการเมืองจีนที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นองค์กรนำจะเต็มไปด้วยการต่อสู้ด้านแนวทางและแนวความคิดโดยตลอด และผู้ที่จะขึ้นไปครองอำนาจทางการเมืองระดับสูงสุดหมายถึงผู้ที่ได้รับการกลั่นกรองและยอมรับทางด้านแนวทางและพลังอำนาจภายในพรรคแล้ว

● ตำแหน่งผู้นำสูงสุดและนายกรัฐมนตรีกำลังจะเปลี่ยนแปลง ปัจจุบัน เติ้ง เสี่ยว ผิง ผู้นำสูงสุดผู้วางรากฐานนโยบายปฏิรูป 4 ทันสมัย อายุ 89 ปีแล้ว และเริ่มห่างจากการปรากฏตัวต่อสาธารณชน ส่วนนายกรัฐมนตรีหลี่เฉิง ก็มีการแผ่วว่ามีปัญหาโรคหัวใจและมีแนวโน้มจะถูกเปลี่ยน เนื่องจากได้รับการวิจารณ์ว่าเป็นกลุ่มหัวเหียงซ้าย เนื่องจากเคยวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาอุปสรรคของแนวทางการปฏิรูปและมีจุดต่างพร้อยจากกรณี “เทียนอันเหมิน”

● จัปตา เจียงเจ๋อหมิน ชูหรงยี่ และเคียวซี ปัจจุบันข้อวิจารณ์ส่วนใหญ่สรุปว่าเจียงเจ๋อหมินประธานาธิบดีและเลขาธิการพรรค และชูหรงยี่รองนายกฯ คนที่ 1 และผู้ว่าการธนาคารชาติ คือผู้มีโอกาสเข้าไปแทนที่ในตำแหน่งทั้ง 2 โดยชูหรงยี่น่าจะขึ้นไปนั่งบริหารในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเจียงมีโอกาสนั่งไปแทนได้ แต่อาจมีเคียวซีซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจในพรรคและมีบทบาทในงานด้านความมั่นคงเป็นคู่แข่งชั้นคนสำคัญ

● แนวโน้มผู้นำสายปฏิรูปจะยังสามารถครองอำนาจทางการเมืองระดับสูงต่อไปแต่ต้องระมัดระวังการเมืองระดับล่างโดยเฉพาะจากกลุ่มคนรุ่นใหม่ นักศึกษา และผู้ที่เกิดจากดอกผลการศึกษาที่เปิดเสรีทางเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มจะก่อกระแสความต้องการทางการเมืองแบบเสรีประชาธิปไตย

ปัญหาสังคมของจีนเริ่มดำเนินรอยตามโลกทุนนิยม

● จีนเริ่มประสบปัญหาทางสังคมหลายประการภายหลังดำเนินนโยบายที่เสรีและผ่อนคลายยิ่งขึ้น ได้แก่

- การคอร์รัปชั่นกำลังฝังรากลึกในหมู่ราชการและสมาชิกพรรค อาทิ ปัญหาการไหลออกของเงินทุนไปยังฮ่องกง พบว่า เกิดจากผู้ในระดับสูง และข้าราชการที่อาศัยช่องทางการเข้าถึงตลาดแลกเปลี่ยนเงินตรา

- ช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่และกลุ่มอาชีพขยายตัว ช่วงปีที่ผ่านมาชาวนาโดยเฉลี่ยมีรายได้ประมาณ 74 ดอลลาร์ คิดเป็นอัตราขยายตัวจริงประมาณ 7 % —และรายได้เฉลี่ยของคนในเมืองประมาณ 196 ดอลลาร์ คิดเป็นอัตราขยายตัว 13.5 % ขณะที่การใช้จ่ายของรัฐบาลไปในพื้นที่ชนบทไม่ถึง 10 % เป็นเหตุให้มีการประท้วงและการจลาจลโดยชาวนานับครั้งไม่ถ้วน ขณะที่ในเขตเมืองก็เริ่มปรากฏปัญหาการประท้วงของแรงงานที่ไม่พอใจสภาพการทำงานและผลตอบแทน นอกจากนี้ ผลการพัฒนาที่ผ่านยังทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างพื้นที่ตอนในและพื้นที่ชายฝั่งของจีน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีการกระจุกตัวของการลงทุนเป็นจำนวนมากด้วย

- ปัญหาอาชญากรรมที่สะท้อนช่องว่างทางเศรษฐกิจมีสูงขึ้น เช่น การเกิดแก๊งค์โมยรถแก๊ง การเปิดกิจการค้าขายรถซึ่งมาจากการขโมยหรือการลักลอบนำเข้าอย่างผิดกฎหมายอย่างโจ่งแจ้ง รวมถึงการฉ้อโกง การฉ้อโกงรูปแบบต่าง ๆ และการแพร่ระบาดของอาชีพขอทาน

- การเลียนแบบวัฒนธรรมและค่านิยมการบริโภคแบบตะวันตกแพร่หลาย โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจสูง มีสถานเริงรมย์และพักผ่อนหย่อนใจ เช่น ดิสโกเธค สนามกอล์ฟ สนามแข่งรถ เปิดบริการอย่างเสรี

● ปัญหาสังคมของจีนขณะนี้ส่วนใหญ่เป็นผลเกี่ยวเนื่องกับแนวทางการพัฒนาปัจจุบันเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ขณะที่การกระจายดอกผลการพัฒนาเป็นไปโดยปราศจากความเป็นธรรม เป็นผลให้ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมขยายตัว ประกอบกับนโยบายการเปิดประเทศ ก็ทำให้วัฒนธรรมการกินอยู่แบบตะวันตกแพร่ระบาดเข้ามา ขณะที่กลไกรัฐและกฎเกณฑ์ทางสังคมต่างๆ ยังไม่ได้พัฒนาให้สามารถรองรับกับสภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างทันทั่วทั้งที่

● แนวโน้ม ปัญหาสังคมเหล่านี้ น่าจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในฐานะที่จีนยังยึดถือแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ระบบสังคมนิยม ดังนั้น การแพร่ระบาดของการคอร์รัปชัน ปัญหาช่องว่างทางสังคมที่นำไปสู่ปัญหาอาชญากรรม การจับปล้น ข่มขืน และโสเภณี จึงอาจเป็นสภาพที่ขัดแย้งกับเจตนารมณ์และอุดมการณ์สังคมนิยมมากเกินกว่าจะยอมรับได้ ดังนั้น ในระยะสั้นคาดว่า จีนคงจะทุ่มเทมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหากลุ่มช่องว่างทางเศรษฐกิจสังคมในกลุ่มชาวนาและแรงงาน และปัญหาการทุจริตประพฤติมิชอบในภาครัฐก่อนเป็นอันดับแรก เนื่องจากจะมีผลต่อการพัฒนาในระยะยาว และอาจนำไปสู่ความรุนแรงทางสังคมได้ในทุกโอกาส

- จีนคือคู่แข่งทางการค้าที่สำคัญของทุกประเทศ โดยเฉพาะประเทศกำลังพัฒนา เช่น ไทย เนื่องจากจีนเป็นประเทศใหญ่โต หากกำลังผลิตของจีนยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องต่อไป ย่อมมีผลต่อปริมาณผลผลิตของโลกอย่างสูงด้วย

- ด้านการค้าต่างประเทศ ต้องถือว่าจีนเป็นตลาดใหม่ที่มีความสำคัญสูงมาก เนื่องจากความก้าวหน้าและกำลังซื้อที่เพิ่มขึ้นของจีน จะมีผลต่อปริมาณความต้องการสินค้าในตลาดโลกอย่างสูง

ท้ายที่สุด ไม่ว่าเศรษฐกิจสังคมของจีนจะก้าว

หน้าไปเพียงใดก็ตาม ผู้นำจีนจะต้องให้คำตอบแก่ตัวเองและประชาชนของประเทศให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า “ระบบสังคมนิยมแบบจีน” (Socialism with Chinese Characteristics) และ “ระบบเศรษฐกิจตลาดแบบสังคมนิยม” (Socialist Market Economy) ที่ใช้อยู่ขณะนี้ มีความหมายที่แท้จริงอย่างไร และขณะที่ผู้นำจีนยืนยันว่า ยึดมั่นใน “แนวทางของมาร์ก-เลนิน-เหมาเจ๋อตง” จีนจะได้คำตอบอย่างไรต่อการก่อตัวของชนชั้นนายทุนใหม่ การขยายตัวของช่องว่างทางเศรษฐกิจสังคม และการไหลบ่าของวัฒนธรรมทุนนิยม นอกจากตามที่กล่าวอ้างก็อาจมีคำถามตามมาว่า แนวทางปฏิบัติที่ใช้ขณะนี้ จะต่อเนื่องไปถึงจุดไหน กลไกตลาด และบทบาทภาคเอกชนจะดำรงอยู่ต่อไปหรือไม่ และจะมีสิ่งใดที่เป็นการสวนทางกับกระแสความต้องการประชาธิปไตย และความมีอิสระเสรีทางเศรษฐกิจและสังคมที่ชาวจีนเริ่มคุ้นเคยและพึงพอใจกับสภาพนี้มากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ หรือไม่ แน่แน่นอนว่าปัญหาข้างต้นอาจไม่ใช่สิ่งที่ผู้นำจีนให้คำตอบได้ทั้งหมด บางครั้งตัวแทนประชาชนจีนอาจต้องเป็นผู้ลุกขึ้นมาให้คำตอบด้วยตนเอง ขอแต่เพียงว่าคำตอบของผู้มีอำนาจและของประชาชนน่าจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มิฉะนั้นอาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมอย่างรุนแรงดังที่เคยปรากฏมาแล้วในประวัติศาสตร์จีนและอีกหลายประเทศ

บทสรุป

● ความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจจีน เกิดจากความสามารถและการมีทัศนะที่กว้างไกลของผู้นำจีนยุคใหม่ในอันที่จะแหวกข้อจำกัดทางทฤษฎีและการปฏิบัติตามแนวทางสังคมนิยมเดิม มาสู่แนวทางที่ยอมรับ การผสมผสานบทบาทเอกชนระบบกลไกตลาด และการกระจายอำนาจ รวมถึงการเปิดกว้างทางการค้า

การลงทุน และการรับเทคโนโลยีต่างชาติ เพื่อเร่งรัดพัฒนาหลังการผลิตของประเทศโดยมีแรงสนับสนุนสำคัญ อาทิ

- ศักยภาพด้านขนาดประชากร ทรัพยากร และแรงงาน ปริมาณมหาศาล

- พื้นฐานเดิมมีความล้าหลังมาก ดังนั้น แม้การเปิดเสรีและผ่อนคลายของจีนจะดำเนินการไปเพียงบางส่วนของภาคเศรษฐกิจ แต่ก็มีผลให้ตัวเลขการขยายตัวด้านต่าง ๆ โดยรวมมีอัตราสูง

- วิธีการปฏิบัติในการปฏิรูปของจีนเป็นไปอย่างมีลำดับขั้น มีการผสมผสานแนวทางเก่าและใหม่ ตลอดจนมีการสรุปบทเรียน ข้อผิดพลาด และปรับปรุงแนวทางมาโดยตลอดทำให้ปัญหาอุปสรรคไม่รุนแรงมากนัก

- การพัฒนาของจีนแม้โดยภาพรวมถือว่าประสบความสำเร็จ แต่ก็มีปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาด้านการปรับตัวขององค์กรและกลไกทุกส่วนต่อแนวทางใหม่ ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองทั้งในระดับบนและระดับล่าง และปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัว ซึ่งรูปธรรมความรุนแรงที่เกิดจากปัญหาเหล่านี้ได้แก่ วิกฤติการณ์เทียนอันเหมิน ความวุ่นวายที่ตลาดหุ้นเซินเจิ้น การประท้วงและการจลาจลของชาวนาและกรรมกรที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ

- ปัจจุบันเศรษฐกิจจีนกำลังเข้าสู่ช่วงการขยายตัวอย่างรุนแรง (Overheating) อีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลจีนจึงกำลังดำเนินการอย่างเร่งด่วน เพื่อชะลอการเติบโตให้อยู่ในระดับที่พอดี (Soft Landing) โดยเฉพาะการควบคุมการลงทุนทางด้านทรัพย์สินคงที่ (Fixed Asset) และโครงการอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเงินเฟ้อ ขณะนี้เริ่มมี

ท่าทีว่าการลงทุนอาจจะเริ่มชะลอตัวลง และสถาบันการเงินต่างประเทศต่าง ๆ เริ่มระมัดระวังความเสี่ยงต่อการปล่อยกู้แก่ธนาคาร และองค์กรต่าง ๆ ในจีนมากขึ้น

- ความสำเร็จในการพัฒนาให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่องต่อไป จะขึ้นกับปัจจัยสำคัญ ได้แก่ การดำเนินนโยบายควบคุมระดับมหภาคอย่างเหมาะสม เพื่อหลีกเลี่ยงวงจร “การเติบโตสูงสลับกับการถดถอยรุนแรง” และเพื่อรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาการตื่นตัวด้านการลงทุน จะต้องได้รับการควบคุมให้อยู่ในระดับเหมาะสม ตลอดจนเร่งสร้างความสมดุลระหว่างการกระจายอำนาจ และการควบคุมจากส่วนกลางและการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบวางแผนส่วนกลางไปสู่ระบบเศรษฐกิจตลาดจะต้องเป็นไปอย่างประสานสอดคล้องกับโอกาสและเวลา รวมถึงการให้ความระมัดระวังต่อผลกระทบทางสังคมที่จะเกิดควบคู่กับการใช้ระบบเศรษฐกิจตลาด โดยเฉพาะช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการปรับตัว

- สำหรับแง่คิดของนักลงทุนและนักธุรกิจการค้าต่างชาติ ที่สำคัญคือ

- โครงการลงทุนเดิมในจีนและโครงการใหม่ทุกโครงการจะต้องให้ความสนใจและระมัดระวังในเรื่องการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ และองค์กรกลไกต่าง ๆ เนื่องจากจีนยังอยู่ในช่วงของการปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างพื้นฐานทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมทุกด้าน

- การตัดสินใจดำเนินธุรกิจใหม่ในจีน จำเป็นต้องเข้าไปศึกษาความเป็นไปได้ขั้นละเอียดระดับพื้นที่ และต้องยอมรับการเข้าถึงตัวบุคคลและเส้นทางราชการที่ยังมีอยู่มากในจีน

